

Boris Nemcovs syn på individens frihet

En analys av Boris Nemcovs frihetssyn i *Provincial* (1997),
Provincial v Moskve (1999) och *Ispoved' buntarja* (2007)

Margareta Nydahl

Institutionen för slaviska och baltiska språk, finska, nederländska och tyska

Kandidatuppsats 15 hp

Litteraturvetenskap

Ryska kandidatkurs (Ry 4) 30 hp

Vårterminen 2016

Handledare: Gudrun Persson

English title: Boris Nemtsov's view on individual Liberty



Stockholms
universitet

Boris Nemcovs syn på individens frihet

En analys av Boris Nemcovs frihetssyn i *Provincial* (1997),
Provincial v Moskve (1999) och *Ispoved' buntarja* (2007)

Margareta Nydahl

Abstract

This study has two major purposes: (1) to examine Boris Nemtsov's view on the individual liberties economical liberty, political liberty and freedom of expression in his biographies *Provincial*, *Provincial v Moskve* and *Ispoved' buntarja*, (2) to investigate whether Boris Nemtsov's view on these liberties reveals any changes or contradictions during the decade during which his biographies were written. The result suggest that, although consistent in his beliefs, Nemcov gives the liberties a questionable meaning in regards to western liberal democracy and liberalism. In particular Nemcov's belief in the introduction of liberalism through non-liberal means, as well as his belief in the moral, controlling function of the state, along with his disbelief in the existence of the Russian citizen and in the ability of the enslaved majority to uphold the principle of popular sovereignty, oppose a fundamental conviction as to the essence of economical liberty, political liberty and freedom of expression.

Nyckelord

Boris Nemcov, *Provincial*, *Provincial v Moskve*, *Ispoved' buntarja*, individens frihet, politisk frihet, ekonomisk frihet, yttrandefrihet, liberalism, demokrati.

Innehållsförteckning

| | |
|--|-----------|
| Inledning..... | 1 |
| 1.1 Metod och disposition..... | 4 |
| 1.2 Tidigare forskning och litteratur..... | 5 |
| 2. Sammanfattning av innehållet i <i>Provincial, Provincial v Moskve</i> och <i>Ispoved' buntarja</i>..... | 6 |
| 2.1 Recensioner i samtiden..... | 7 |
| 2.2 Kort biografi över Boris Nemcov..... | 9 |
| 3. Analys av anknytningar till individens frihet i <i>Provincial, Provincial v Moskve</i> och <i>Ispoved' buntarja</i>..... | 10 |
| 3.1 Ekonomisk frihet..... | 10 |
| 3.1.1 <i>Provincial</i> | 13 |
| 3.1.2 <i>Provincial v Moskve</i> | 16 |
| 3.1.3 <i>Ispoved' buntarja</i> | 16 |
| 3.2 Politisk frihet..... | 20 |
| 3.2.1 <i>Provincial</i> | 20 |
| 3.2.2 <i>Provincial v Moskve</i> | 23 |
| 3.2.3 <i>Ispoved' buntarja</i> | 24 |
| 3.3 Yttrandefrihet..... | 28 |
| 3.3.1 <i>Provincial</i> | 28 |
| 3.3.2 <i>Provincial v Moskve</i> | 30 |
| 3.3.3 <i>Ispoved' buntarja</i> | 30 |
| 4. Slutsatser och diskussion..... | 32 |
| Litteraturförteckning..... | 36 |

Inledning

Syftet med föreliggande uppsats är att analysera den syn på individens ekonomiska frihet, politiska frihet och yttrandefrihet, som den ryske politikern Boris Nemcov¹ (1959-2015) uttrycker i sina tre självbiografier *Provincial* (Nemcov 1997), *Provincial v Moskve* (Nemcov 1999) och *Ispoved' buntarja* (Nemcov 2007). Analysen av *Provincial v Moskve* sammanfaller till stor del med analysen av *Provincial*, eftersom första delen av *Provincial v Moskve* består av en återutgivning av *Provincial*. Det innebär att uppsatsen kommer att utgå ifrån att Nemcov ännu 1999 står för sin tidigare frihetssyn.

De tre självbiografierna överskrider alla den självbiografiska genren, genom att de även kan betraktas som politiska texter, med ett politiskt präglad syfte och innehåll. Föreliggande uppsats har utgått från texternas politiska prägel och med hjälp av en innehållsanalys urskiljt politikern Boris Nemcovs frihetssyn, vilken sedan har indelats i de tre frihetskategorierna. Kategorin yttrandefrihet används av Boris Nemcov själv, medan kategorierna ekonomisk frihet och politisk frihet utgår från textinslag, där Nemcov skriver om ämnesområdena politik, respektive ekonomi, och därtill, uttryckligen eller implicit, anknyter till individen och till frihet.

I det följande kommer det att framgå att Boris Nemcov betraktar sig själv som liberal, varför den ideologiska åskådning som han företräder, och därmed även den innebörd han ger de tre kategorierna av individens frihet, i uppsatsen kommer att belysas mot bakgrund av den liberala idétraditionen och även statsskicket liberal demokrati. Politisk frihet, i likhet med yttrandefrihet, är ett grundläggande innehåll, respektive en förutsättning för, det konstitutionella innehållet och folkmaktens genomslag i statsskicket liberal demokrati, vilket

¹ Ryska bokstäver återges enligt skrivregler för vetenskaplig translitterering av slaviska språk, ISO 9:1995, KB 2016.

också är det statsklick som präglar det västerländska samhället (jmf. NE:2). I föreliggande uppsats likställs därför liberal demokrati med västerländsk demokrati. Dessa begrepp anses i uppsatsen även omfatta amerikansk demokrati.

Var och en av de tre frihetskategorierna benämns 'individens frihet', eftersom frihet utifrån ett liberalt perspektiv utgår från individen; individen, och även medborgaren, utgör den viktigaste enheten i samhället för liberalismens anhängare (jmf. Blomgren 1997:65). Uppsatsen har valt ut textinslag som både innehåller och utelämnar nyckelorden *graždan* eller *čelovek*. Där dessa nyckelord saknas kommer uppsatsen att omtolka Nemcovs perspektiv till *medborgarens* eller *individens* i den mån som det är förenligt med innebörden i hans budskap, men i de flesta fall kommer det överindividuella perspektiv, som Nemcov inte sällan tar som sin utgångspunkt, att betraktas som en del av budskapet. Utöver textinslag som berör nämnda nyckelord, begränsar sig uppsatsen till textinslag, vilka antingen innehåller nyckelorden *svoboda* och *nezavisimost'*, eller knyter an till innebörden *frihet* och *oberoende*.

Med undantag för en parallell mellan polygami och politisk frihet (se s.25), kommer analysen att välja bort textinslag, som anknyter individens frihet till företeelser utöver ämnesområdena liberal demokrati och liberalism. Dessa är jämförelsevis få och kan alla tillräknas kategorin existentiell frihet, i det att de berör personliga intressen och behov, som personen Boris Nemcov önskar rätten att uttrycka för att kunna vara det jag som han uppfattar att han är. I föreliggande uppsats görs bedömningen att statsmaktens inflytande berör gränserna för individens ekonomiska, politiska och yttrandefrihet, men däremot inte med nödvändighet gränserna för individens existentiella frihet.

Till kategorin politisk frihet räknas dels, som nämnts, liberal demokrati, vilken syftar till att hålla statsmakten ansvarig inför folket, dels liberalism, vars anhängare i olika utsträckning vill minska statsmaktens godtyckliga handlande och inblandning i medborgarnas liv (Bernhagen 2009:30). Kategorin ekonomisk frihet, i sin tur, omfattar privat äganderätt, handelsfrihet och

kapitalism, vilket är ett innehåll som ingår i liberalismens politiska filosofi, vars rötter härrör från 1700-talets västerländska politiska ekonomi (jmf. Ibid:31, Blomgren:12, 65). Kategorin yttrandefrihet, slutligen, avser det fria ordet. Yttrandefrihet utgör en förutsättning för inrättandet av liberal demokrati, och är en central frihet inom liberalismen, inte minst amerikansk liberalism (Bernhagen:30, Blomgren:12, 65).

Uppsatsen syftar till att besvara två forskningsfrågor: a) vilken innebörd Boris Nemcov ger de tre frihetskategorierna under det decennium, 1996²-2007, som hans självbiografier publiceras, b) om Boris Nemcov ger uttryck för en konsekvent syn på frihetskategorierna eller om hans syn förändras under den aktuella tioårsperioden och om förändringen i så fall leder till motsägelser. Forskningsfrågorna motiverar en analys främst av tre skäl: 1) Nemcov ingår i den politiska grupperingen ryska liberala valförbund och partier, vilka i regel saknar tydliga partiprogram, där partiföreträdarna åskådliggör sin politiska värdegrund, ståndpunkter och ambitioner (jmf. Sävborg 2000:74); 2) En analys av Nemcovs frihetssyn möjliggör jämförelser med frihetssynen inom den klassiska liberala idétradition som Nemcov bekänner sig till och framförallt företräds av filosofen Friedrich Hayek (1899-1992); 3) En analys av Nemcovs frihetssyn möjliggör en inblick i hur han förhåller sig till den ryske individen, vilken Nemcov menar att Rysslands president Vladimir Putin (1952-) missgynnar, genom att överskrida den demokratiska författningens begränsningar för den regerande makten.

Uppsatsen kommer att undersöka författarens redogörelser utifrån den politiska befattning han har vid tidpunkten för respektive självbiografis tillkomst. Det betyder att uppsatsen kommer att beakta om frihetssynen formuleras av en författare som är guvernör i Nižnij Novgorod oblast, före detta regeringsledamot eller presidentkandidat³. Uppsatsen kommer att utgå ifrån hypotesen att Nemcovs syn på individens frihet till uttrycket präglas av hans föränderliga politiska utgångsläge. Författaren till *Provincial* och *Provincial v Moskve* strävar efter att nå

² Boris Nemcov skrev *Provincial* mellan februari 1996 och mars 1997 (Provincial:150).

³ Boris Nemcov kandiderade ännu till presidentposten när han skrev *Isposed' buntarja* 2007.

eller finna en ny roll nära maktens centrum. Denna strävan torde göra honom mer vag i sina formuleringar i syfte att tilltala en så mångfacetterad publik som möjligt. *Ispoved' buntarjas* författare är däremot en erfaren politiker, som öppet tagit ställning för omvälvande samhällskrafter och förväntas därför vara tydligare i uttrycket i resonemang som berör individens frihet.

1.1 Metod och disposition

Föreliggande uppsats kommer att analysera Nemcovs syn på ekonomisk frihet, politisk frihet och yttrandefrihet genom metoden innehållsanalys. Denna är framförallt kvalitativ, varigenom Nemcovs självbiografiska texter brutits ned i mindre textinslag, meningar och stycken, vilka antingen innehåller de fyra nyckelorden *svoboda*, *nezavisimost'*, *graždan* och *čelovek*, eller utgör mer dolda resonemang rörande *frihet*, *oberoende*, *medborgaren* och *individ*, men där dessa nyckelord saknas. Innehållet har därefter kodats på de ämnesområden som nyckelorden eller de dolda resonemangen anknyter till, varefter de tre frihetskategorierna utarbetats utifrån ämnesområdenas karaktär. Till ekonomisk frihet och politisk frihet räknas inslag som berör privat äganderätt, handelsfrihet och kapitalism, respektive till ett demokratiskt statskick och liberalism, medan yttrandefrihet omfattar inslag som knyter an till diskussioner kring det fria ordet. Innehållsanalysen utgår från Martyn Denscombes (2009:307) procedur i *Forskningshandboken*.

Då uppsatsens syfte är att analysera Nemcovs syn på individens frihet, har en kvantitativ innehållsanalys, alltså en analys utifrån hur många textinslagen är och hur ofta de förekommer, inte bedömts tillföra något. Eftersom Nemcovs användning av nyckelorden inte sällan övergår i diskussioner vars innebörd innehåller dolda anknytningar, kan en sådan kvantifiering till och med bli missvisande.

Analysen beaktar inte politiska sakfrågor eller vad som bedöms vara existentiell frihet, såsom en känsla som härrör ur en handling, exempelvis att köra bil eller att vindsurfa, eller allmängiltiga påståenden, såsom att människor i frihet lever gott. Analysen kommer bara att fästa vikt vid anknytningar till individens eller medborgarens status avseende, möjlighet och förhållande till, behov av eller avsaknad av ekonomisk frihet, politisk frihet och yttrandefrihet i Ryssland mellan 1996 och 2007. Formatet ger heller inte utrymme för en djupgående komparativ analys mellan de tre självbiografierna eller mellan Boris Nemcovs och liberalismens frihetssyn. Inte heller avses en fördjupad analys av det demokratiska statskicket, den klassiska liberala idétraditionen eller nyliberalt tänkande.

Uppsatsen disponeras utifrån en inledande redogörelse i nästföljande kapitel av forskning och litteratur som varit behjälplig för analysen. I kapitel två återges kort innehållet i självbiografierna, några samtida omnämmanden och recensioner, samt en biografi. I kapitel tre följer en tematiskt ordnad analys av anknytningar till ekonomisk frihet, politisk frihet och yttrandefrihet, utifrån en systematisk indelning, där *Provincial, Provincial v Moskve* och *Ispoved' buntarja* utgör underkapitel för respektive tema.

1.2 Tidigare forskning och litteratur

Utöver Boris Nemcovs egna redogörelser är det i dagsläget svårt att finna litteratur som granskar Nemcovs värderingar avseende frihet mellan 1996 och 2007. En överblick över tidigare forskning och litteratur som behandlar Nemcovs syn på individens frihet utifrån *Provincial, Provincial v Moskve* och *Ispoved' buntarja* visar att föreliggande uppsats skulle utgöra ett bidrag till ett begränsat forskningsområde.

För biografisk information tar analysen hjälp av Nemcovs hemsida (Nemcov 2016)⁴. Oaktat att källan utgör en partsinlägga, ger den under rubriken *Biografija* en god överblick över Nemcovs liv och karriär, från vilken analysen utvalt fakta som framstår som ostridiga i övrig sekundärlitteratur. Denna består i sin tur i huvudsak av tidskriftsartiklar, nyhetsartiklar och hemsidor, samt viss facklitteratur.

Bland källor som beskriver värderingar och samhällssynen hos guvernören och regeringsledamoten Nemcov kan nämnas Vladimir Sljapentochs (1998) artikel "*Old*", "*New*" and "*Post*" liberal attitudes toward the West: from love to hate. Padma Desai (2006) ger i sin bok *Conversations on Russia: reform from Yeltsin to Putin* viss insyn i hur förändringarna i politiken under andra hälften av 1990-talet påverkade Nemcov, när han skrev *Provincial* och *Provincial v Moskve*. André Mommen (2016) behandlar i sin artikel *The Rise and Fall of a Provincial Democrat* till viss del drivkrafter bakom Nemcovs föränderliga politiska utgångsläge under perioden som sträcker sig över alla självbiografiernas tillkomst. Henry Hales (2016) artikel *The Nemtsov Vote: Public Opinion and Pro-Western Liberalism's Decline in Russia* granskar till vilka väljargrupper Boris Nemcov riktar sitt politiska budskap.

2. Sammanfattning av innehållet i *Provincial*, *Provincial v Moskve* och *Ispoved' buntarja*

Provincial, *Landsortsbo* i fri översättning, syftade vid publiceringen till att guvernören i provinsen skulle nå ut med sina politiska ambitioner inte bara till väljarna, utan även till media och det ekonomiska och politiska etablissemanget (Mommen:10). Bokens 150 sidor indelas i sex kapitel, vilka utgår från bokens tillkomst och leder vidare genom Nemcovs redogörelser om sin person, om människor i hans närhet, om hans syn på samhället och staten,

⁴ Hemsidan länkar även till Nemcovs äldre hemsida, som existerar parallellt och uppdaterades senast 03.01.2015. Den äldre hemsidan anger som kontaktinformation Nemcovs personliga e-postadress. Nemcovs aktuella hemsida uppdaterades senast 03.03.2015 med en artikel från Radio *Svobodas* hemsida. Boris Nemcov anges som upphovsman 1998-2016 till den aktuella hemsidan, men kontaktuppgifter och information om vem som sköter hemsidan saknas.

om hans möten med och intryck av olika kända personligheter, samt hans betraktelser över omvärlden.

Provincial v Moskve, Landsortsbo i Moskva fritt översatt, indelas i tre delar, av vilka den inledande upptas av en något förkortad nyutgåva av *Provincial*. På den andra delens 48 sidor, rubricerade *Provincial v Moskve*, beskriver Nemcov hur han den 17 mars 1997 erbjöds att ingå i president Boris El'cins (1931-2007) regering, vad han upplevde i och kring maktens centrum, samt hur han ordnade sin privata tillvaro i Moskva. Bokens tredje del består av en kortare redogörelse av samtiden och framtiden kallad *Čto dal'se? – Och sedan, då?*, i vilken Nemcov diskuterar händelserna kring sin avgång från regeringen den 17 augusti 1998, personligheter han mött, samt olika samhällsproblem i samtidens Ryssland.

*Ispoved'*⁵ *buntarja, En rebells bekännelse* i fri översättning, skrevs färdig sommaren 2007 (Nemcov 2007:224). Nemcov (Ibid:7) tar här på sig rollen som en ”äldre kamrat” åt ungdomen, som kan visa vilka misstag de bör undvika i den politiska verkligheten. De tretton kapitlen återger återblickar på politiker som Nemcov har mött, samt på den politiska händelseutvecklingen under 1990-talet och hur den kom att påverka Nemcovs politiska karriär. Nemcov diskuterar även president Vladimir Putins negativa inflytande i Ryssland och hur hans makttillträde hade kunnat ha förhindrats.

2.1 Recensioner i samtiden

Gällande *Provincial* har endast några omnämmanden stått att finna och bara en recension av *Provincial v Moskve* har hittats.

⁵ *Ispoved'* - *bekännelse*, har en religiös överton. Jmf. t.ex kyrkofader Augustinus (354-430) verk *Ispoved'* (ca. 397), eller förklaringen av ordbetydelsen i t.ex *Lermontovska encyklopedin*, där den bl.a ges bemärkelsen *bikt, avbön*. Föreliggande uppsats tolkar Nemcovs undertitel, *Politika bez bl**stva*, som att han ser sig som en rebell som vill bekänna sig, i bemärkelsen göra avbön.

Provincials författare påstås i *Moscow Times* (Shargorodski 1997) ha vållat en smärre sensation med självbiografins öppna kritik mot Kremles ledare. I *New York Times* (Stanley 1997) beskrivs författaren som en populär guvernör som kritiserade El'cins politik redan innan han tillträdde posten som vice statsminister med ansvar för marknadsekonomiska reformer och fyller nu sin nya självbiografi med syrliga redogörelser av sina politiska överordnade. Tidskriften *The New Republic* (Kotkin 2000:30) diskuterar innehållet i *Provincial* så sent som i juni år 2000 och ser den som en lättviktare, men ändock läsvärd, eftersom den ger en del av svaret på frågan hur Putin blev El'cins arvtagare.

Nezavisimaja gazetas (Berezin 1999) recensent betraktar Nemcovs andra självbiografi, *Provincial v Moskve*, som "estetisk" marknadsföring, då recensenten förutspår att författaren kommer att använda innehållet i sin politiska agitation. Nemcov har, enligt recensenten, visserligen gjort sig känd för en förnuftsbetonad reformpolitik, men budskapet i *Provincial v Moskve* är snarare populistiskt. Nemcov torgför sitt budskap genom förenklade slagord och idéer, och han verkar inte som sin målsättning att budskapet ska förverkligas politiskt, utan att det ska skapa en känslomässig reaktion hos läsaren.

Gällande *Isposed' buntarja* har en handfull omnämningen och två recensioner återfunnits.

En rysk nyhetssida (*Rosbalt* 2007) rapporterar att självbiografen säljer bättre än *Harry Potter* i Nemcovs födelsekraj Krasnodar och att den inte får säljas i Vitryssland. Man återger även en presskonferens, anordnad av tidningen *Kosmol'ckaja pravda*. Nyhetssidan *Rossijskaja gazeta* (Šekl' 2007) rapporterar att Boris Nemcov nekar till att självbiografen är en del av hans presidentvalskampanj. Finanstidningen *Kommersant* (Savina 2007) rapporterar att journalisten Sergej Dorenko stämmer Boris Nemcov på 2,5 miljoner rubel för förtal i självbiografen, som *Kommersant* (Narinskaja 2007) recenserat månaden innan och då ifrågasatt trovärdigheten dels i beskrivningarna av just Sergej Dorenko, dels innehållet i övrigt. Recensionen avrundas med ett ifrågasättande av varför Nemcov överhuvud taget

skrivit boken. Den andra recensionen står *Literaturnaja gazeta* (Savel'ev 2007) för. Under rubriken *Vindsurfning på byråkratin* (*Vindsërfingom po bjurokratizmu*) raljerar recensenten över att det är lovvärt hur ”en andlig och själslig gigant” samtidigt förmår reflektera både över världens öde och företeelser som vindsurfning, vodka och kvinnor. Likt *Kommersant*, ifrågasätter recensenten meningen med att alls ge ut självbiografin.

2.2 Kort biografi över Boris Nemcov⁶

Boris Nemcov föddes 1959 i staden Soči i Krasnodar kraj och var efter 1967 bosatt i staden Nižnij Novgorod. 1985 avlade han doktorsexamen i fysik och inledde därefter en politisk karriär. 1991 utnämnde Rysslands första president Boris El'cin Nemcov till guvernör för Nižnij Novgorods oblast och 1995 omvaldes han till posten i det demokratiska guvernörsvalet (Desai 2005:86). Mellan åren 1993 och 1996 var Nemcov medlem av Federationsrådet och tillträdde i mars 1997 dels posten som vice statsminister, vilken han delade med Anatolij B. Čubajs, dels som energiminister i El'cins regering. Han blev under samma år även medlem av det ryska säkerhetsrådet (Ibid). När Ryssland 1998 drabbades av en djup ekonomisk kris, valde Nemcov att lämna sina regeringsuppdrag (Mommen:19). Först 1999 anslöt sig Nemcov till ett politiskt parti och blev andra namnet efter partiledaren Sergej Kirijenko för den politiska alliansen Unionen av högra krafter (*Sojuz pravych sil* - SPS) i duman, och övertog sedan ledarposten 2003 (Hale:71f). Nemcov avsåg att kandidera i presidentvalet 2004, men efter förlusten i dumavalet 2003 avsåg sig Nemcov ledarskapet för SPS (jmf Nemcov 2007:157). 2004 deltog Nemcov istället i grundandet av den oppositionella kommittén ”2008: ett fritt val” (*Komitet 2008: Svobodnyj vybor*), och mellan 2005 och 2006 fungerade han som rådgivare till dåvarande ukrainske presidenten Viktor Jusjtjenko. Under 2007 kandiderade

⁶ Boris Nemcovs hemsida är biografisk källa där ej annat anges.

Nemcov själv till presidentposten i Ryssland, men drog tillbaka sin kandidatur till förmån för Michail Kasianov. Från 2008 var Nemcov medlem av oppositionsrörelsen Solidaritet (*Ob"edinënnoe demokratičeskoe dviženie "Solidarnoct"*) och ställde upp för Solidaritet i borgmästarvalet i Soçi 2009. 2010 grundade Nemcov Partiet för folkets frihet "för Ryssland utan rättslöshet och korruption" (*Respublikanskaja partija Rossii – Partija narodnoj svobody, RPR-PARNAS "Za Rossiju bez proizvola i korrupcii"*), sedan namnbytet i juli 2015 kallat *Partija narodnoj svobody, PARNAS*) och valdes 2012 till partiets vice ordförande. I regionalvalen 2013 valdes Nemcov in i den regionala duman i Jaroslavl oblast. Boris Nemcov sköts ihjäl i Moskva den 27 februari 2015.

3. Analys av anknytningar till individens frihet i *Provincial, Provincial v Moskve* och *Ispoved' buntarja*

Anknytningar till individens ekonomiska frihet, politiska frihet och yttrandefrihet förekommer i olika utsträckning i Boris Nemcovs tre självbiografier. Det gäller i synnerhet i den andra och den tredje delen av *Provincial v Moskve*, och där anknytningar saknas i dessa delar antas det i föreliggande uppsats att Nemcovs syn på individens frihet framkommer i bokens första del, återutgivningen av *Provincial*.

3.1 Ekonomisk frihet

Till kategorin ekonomisk frihet räknas i föreliggande uppsats, som nämnts, ett innehåll som ingår i liberalismens politiska filosofi, vilken har rötterna i 1700-talets politiska ekonomi och omfattar privat äganderätt, handelsfrihet och kapitalism. Det kan tilläggas att Nemcov i sina tre självbiografier själv endast skriver om liberalism, men att det förekommer påståenden om

att Boris Nemcov är anhängare av ett nyliberalt tänkande (jmf. t.ex Mommen:11). Sådana påståenden kan härledas till att Nemcov 1999, efter utgivningen av *Provincial v Moskve*, ansluter sig till vad som kategoriserats den ryska politiska högern och för första gången blir medlem av ett parti, SPS. År 2003 blir han även partiledare för SPS. Partiet har kallats ”högerliberalt” och ”nyliberalt”, och partitoppen består av politiker som var med om att utforma de marknadsekonomiska reformerna under 1990-talet, med den amerikanska högern som ideologisk förebild (jmf. Jonson 1999:6-9, Sävborg:73, Hale:71; Desai 2005:95). Under Nemtsovs tid som vice premiärminister och marknadsekonomisk reformator framhåller sociologen Sljapentoch (1998:203) Nemtsov som ledare för en "ny" liberal marknadsreformvänlig politik, som bedrivs i polemik mot den "gamla" mindre reformvänliga liberala politiken. Enligt Sljapentoch kallar Nemcov denna nya liberala politik för "folkets kapitalism", i vilken staten framhävs som central ekonomisk samhällsaktör. Men oaktat om Nemcovs politik "folkets kapitalism" speglar en ny liberal politik i Ryssland, eller att Nemcov efter sin tid i Boris El'cins regering ansluter sig till SPS, betyder inte det med nödvändighet att Boris Nemcov kan betraktas som nyliberal.

I sin idéanalys av nyliberalismen kommer statsvetaren Anna-Maria Blomgren (1997:223) fram till att av de fem stora nyliberala filosofer som hon analyserar kan i själva verket bara den politiske filosofen Robert Nozick (1938-2002) betecknas nyliberal, medan övriga fyra är liberaler. Det som utmärker Nozicks (Blomgren:141f) nyliberala stat är att den är neutral och minimal. Det rör sig således inte om någon central ekonomisk samhällsaktör, som för Nemcov. Nozicks stat intar istället en låt-gå-hållning till individens valfrihet. Den ”respekterar individens autonomi genom att respektera den negativa rätten till icke-inblandning” i individens strävan efter ett gott liv och avser att främja individens förutsättningar för ett autonomt handlande (Ibid).

Vad gäller Nemcovs liberala hemvist uppger han som guvernör och före detta regeringsledamot i *Provincial* (1997:104) och *Provincial v Moskve* (1999:94) Storbritanniens dåvarande premiärminister Margret Thatcher (1925-2013), som en imponerande politiker som Ryssland behöver. Thatcher bekänner sig till den politiska filosofen Friedrich Hayek (jmf. Nycander 2009:367), som Blomgrens (jmf. 1997:222) analys visar att det är missvisande att kalla ”nyliberal”. Hayek är liberal och ansluter sig närmare bestämt till klassisk liberalism, framför allt filosofen David Humes (1711-1776) naturlagstradition (Ibid:222f), vilket har betydelse för regler om privat äganderätt och därmed för ekonomisk frihet. Utifrån sitt ställningstagande i *Provincial* och *Provincial v Moskve* bör Nemcovs liberala hållning avseende individens ekonomiska frihet således vara förenlig med det liberala synsätt som Friedrich Hayek företräder.

Hayek (Blomgren:167) betraktar privat äganderätt som en förutsättning för individens okränkbara privata sfär. Vad gäller ursprunget till den privata äganderätten är han enig med naturlagstraditionen, som ser reglerna för privat äganderätt som uppkomna ur behov i den mänskliga naturen (Ibid:42). Dessa ska ha etablerats genom tysta överenskommelser under historiens lopp, vilka i efterhand visat sig allmänt ändamålsenliga och nyttiga. Reglerna anses således inte ha skapats på konstlad väg i förväg, alltså konstruerade för privaträttsliga behov som ännu inte uppstått. För att skydda individens frihet tar Hayek (jmf. Ibid:163, 169; Nycander:337) avstånd, dels från likabehandling och jämnare fördelning av samhällsresurser som syftar till jämlikhet i resultat, dels från ett överindividuellt perspektiv i samhället, som istället består av summan av varje individ. Det kan tilläggas att Thatcher (jmf. Nycander:461) förnekar samhället helt och menar att det bara finns individuella män och kvinnor.

3.1.1 *Provincial*

Frihet utan pengar är för guvernör Boris Nemcov (1997:85), som gjort Nižnij Novgorod till ett "laboratorium för marknadsreformer" (Gordon 1997), helt otänkbart, även om pengar inte är det enda som krävs för att en individ ska vara fri. Nemcov (1997:85) tillskriver inte ägandet av pengar ett värde i sig och avvisar för egen del tanken på att lägga pengar på hög, utan det är avsaknaden av pengar som han anser ofrånkomligen leder till individens beroende av yttre omständigheter. Det även är bra för landets ekonomiska utveckling, när varje medborgare besitter ett visst sparkapital och därmed viss ekonomisk frihet.

Av detta resonemang följer att guvernör Nemcov anser att den privata äganderätten gör individen oberoende och speglar en välfungerande stat (Ibid:44). En stat som värnar om att medborgarna ska vara fria och oberoende måste således gynna det privata ägandet bland alla medborgare och samtidigt motverka att det privata ägandet koncentreras i några få händer. Men den privata äganderätten innebär inte bara frihet, framhåller Nemcov, utan också ansvar. Det förbehållet betyder att han anser en föreställning om att likställa privat ägande med frihet som "absurd" (Ibid.). Nemcov menar tvärtom att den individ som berikar sig med omfattande privategendomar ger avkall på sin frihet och gör sig beroende. Nemcov anser det därför tillbörligt att individer som bedriver ekonomisk verksamhet begränsar ägandet genom små- och mellanstort företagande [*malyj i srednij biznes*]. Detta är vägen till ett värdigare liv för individen, menar Nemcov, eftersom det ger individen ekonomisk frihet, utan att förslava eller omvandla individen till en maskin, vars enda syfte är att förvalta privat egendom.

Nemcovs resonemang kan tolkas som att individen kan nå ekonomisk frihet, om den lever i ett samhälle, där staten gynnar privat sparande bland alla medborgare. Även rätten till förvärvande, ägande och förvaltande av privategendom skänker individen oberoende, under förutsättning att det sker återhållsamt, vilket ska styras genom statlig inblandning. Privat

sparkapital och innehav av privategendom är därmed förutsättningar för ekonomisk frihet, enligt Nemcov, men det innebär inte att det privata ägandet är synonymt med frihet.

En sådan tolkning leder i förlängningen dock till att Nemcov visserligen anser att individen under vissa förutsättningar kan uppnå ekonomiska frihet, men att den uppnådda ekonomiska friheten aldrig varken kan eller bör vara oinskränkt. Oinskränkt ekonomisk frihet får individens ofrihet som sin yttersta konsekvens, eftersom den leder till att individen förslavas och blir till förvaltningsmaskin. Men även det återhållsamma nyttjandet av den privata äganderätten, som Nemcov vill se, alltså individens frivilliga inskränkning av den ekonomiska friheten, måste medföra ofrihet, eftersom en sådan ordning innebär att staten måste kontrollera att individens ägande också förblir återhållsamt.

Det kan nämnas att statligt ingripande även för Hayek (Miller 2010:45-46) är en nödvändighet generellt, men Hayek tillåter inte att det inkräktar på individens val - och handlingsfrihet. Privat äganderätt, i synnerhet, är för Hayek (Ibid:129) grundläggande, eftersom den avgränsar individens okränkbara privata sfär i den materiella världen och ger individen möjlighet att förändra privatsfärens gränser. Att som Nemcov förespråka statligt ingripande i individens ekonomiska frihet i syfte att frånta individens egen möjlighet att fritt påverka sin privatsfärs gränser, för att skydda individen mot sig själv, kan inte anses vara förenligt med Hayeks frihetssyn. I egenskap av skapad förhandskonstruktion för en ännu inte existerande ordning i Ryssland, avviker synen därtill från den klassiska liberalismens naturlagstradition. Nemcovs perspektiv får dessutom betraktas som överindividuellt, genom att han utgår från nödvändigheten för staten att på ett beskyddande sätt ingripa i medborgarnas privata sfär, vilket också det strider mot Hayeks filosofi och klassisk liberal idétradition. Dessa avvikelser ger anledning att ifrågasätta, om Boris Nemcov kan ha sin ideologiska hemvist inom liberalismen och om han med fördjupad kunskap skulle ha uppfattat sig som anhängare av Margret Thatchers och Hayeks liberala synsätt.

Boris Nemcovs otydliga ideologiska hemvist kan ses mot bakgrund av hypotesen att det sätt på vilket Nemcov formulerar sin frihetssyn präglas av hans föränderliga politiska utgångsläge. Hypotesen får stöd i ett exempel från perioden som inleds 1996, i mötet med dåvarande amerikanske president Bill Clinton (1946-). Clinton antogs 1992, före sitt tillträde, bland sina väljare vara en "ny" decentraliseringsvänlig demokrat, men kom som president att istället införa centraliserade lösningar i "gammal anda", med stora reformpaket utformade och lagstiftade i Washington (Hallenberg 2009:63f). Även om Clinton omvaldes 1996 var denna gamla anda mindre uppskattad bland hans väljare (Ibid). Nemcov nämner ingenting om Clintons centraliserade lösningar, eller om de delar något släktskap med "folkets kapitalism", men Clinton inspirerar honom (1997:63) däremot till att önska hela världen bl.a. amerikansk ekonomisk frihet. Fyra år senare, i april år 2000, då Clinton ännu är president, tycks Nemcov ha ändrat uppfattning. Han (Desai 2006:24) säger då att Rysslands civilrättsliga lagstiftning, vilken reglerar privaträtten och således individens ekonomiska frihet, är *mer liberal*⁷ än den amerikanska. Detta påstående ska förstås som någonting positivt för Ryssland och skulle i så måtto kunna tolkas som en markering av Nemcov, dels mot den typ av liberalism som förekommer i USA, dels mot amerikansk ekonomisk frihet. Nemcov gör i sammanhanget därtill tydlig sin högerpolitiska hemmahörighet, vilket ytterligare befäster Nemcovs avvikelse från den amerikanska ordningen (se fotnot 7). Hans positionering framkommer i skillnaden, som han ser, mellan ryska oppositionspartier. Sitt eget parti, SPS, beskriver Nemcov (Desai 2006:32f) som marknadsreformvänligt, medan partier på vänsterkanten, såsom kommunistpartiet och socialdemokratiska Jabloko, beskrivs som partier för fattiga och en torftig intelligentia. Redan i maj år 2002 tycks Nemcov åter ha ändrat ståndpunkt och föreslår nu en sammanslagning av SPS och Jabloko under det egna ledarskapet (White 2005:49).

⁷ Här kan kort nämnas att Hayeks liberalism inte kan likställas med amerikansk liberalism, eftersom den senare skiljer sig från klassisk liberalism och även nyliberalism. En amerikansk liberal befinner sig till vänster på den politiska skalan och förespråkar bl.a. "betydande statliga ingripanden" (på federal nivå) för att reglera bl.a. det ekonomiska området (Hallenberg 2009:40).

Förslaget ger intryck av att han nu hyser mer socialliberala värderingar. En sådan tolkning skulle innebära att han åter har närmat sig amerikansk liberalism och ekonomisk frihet. Under denna sexårsperiod lämnar Nemcov ett mindre inflytelserikt politiskt utgångsläge som guvernör i landsorten, når vice statsministerposten, inleder en karriär som oppositionspolitiker, positionerar sig som toppkandidat till två Dumaval, skapar ambitioner om en partiledarpost och att samla oppositionen under det egna ledarskapet, samt tar inte minst sikte på att tvinga bort Putin från presidentämbetet i valet 2004. Nemcovs grundsyn, att individens ekonomiska frihet aldrig varken kan eller bör vara oinskränkt består, dock, oförändrad från 1996 fram till 2007, i alla tre självbiografier.

3.1.2 *Provincial v Moskve*

Till ekonomisk frihet lägger Nemcov (1999:169) i självbiografins andra del till rättigheten att fritt välja mellan att konsumera utländska och inhemska varor. Pengar förblir av vikt för den före detta regeringsledamoten (Ibid:220f), så betydande till och med, att pengar ingår i hans formel för lycka, jämte hälsa och frihet. Bokens andra och tredje del saknar i övrigt anknytningar till ekonomisk frihet.

3.1.3 *Ispoved' buntarja*

Presidentkandidat Boris Nemcov (2007:84) är, i likhet med guvernören och den före detta regeringsledamoten, för fri företagsamhet, men presidentkandidaten vill inte skapa förutsättningar för en effektiv drift bara av små och medelstora företag, utan även storskaliga [*malyj, srednij i krupnyj biznes*]. Även i *Ispoved' buntarja* (2007:165) gör han dock klart att denna ekonomiska frihet inte ska vara oinskränkt, eftersom den individ som bedriver

ekonomisk verksamhet enkom i syfte att förvärva kapital, och med andra ord lever för att förvärva kapital, den är ofri, då innehavet verkar förslavande. Tvärtom uppfattar Nemcov det istället som frihet att förbruka kapital, det vill säga att konsumera. Nemcov upprepar även sin lyckoformel, att hälsa, materiellt välstånd och frihet är nödvändiga förutsättningar för individens lycka.

Boris Nemcovs syn på ekonomisk frihet vittnar således om konsekvens mellan perioden 1996 och 2007, men inte minst ett från liberalt perspektiv liknar synen i sig en paradox. Ekonomisk frihet måste finnas, men i sin oinskränkta form leder den till total ofrihet: slaveri. Paradoxen tydliggörs inte minst i *Ispoved' buntarja*, där Nemcov säger sig vilja gynna även storskalig ekonomisk verksamhet. Det ger medborgarna förutsättningen till oinskränkt ekonomisk frihet att på en fri marknad välja och handla fritt. Detta kunde tolkas som att Nemcov nu går i nyliberalen Nozicks fotspår, men Nemcov manar istället åter till statlig kontroll för att begränsa individens ekonomiska frihet. Det underliggande motivet till denna konsekventa hållning måste tolkas som att vara att han betraktar oinskränkt ekonomisk frihet som omoralisk. Den leder till individens fördärv, vilket är ett förlopp som staten måste ingripa mot för att förhindra. Följden av statens ingripande blir, som nämnts, att individen aldrig varken kan eller, ur det överindividuella perspektiv som Nemcov intar, bör uppnå ekonomisk frihet. Därigenom berövar Nemcov på överindividuell moralisk grund individen val- och handlingsfriheten att inom sin privata sfär förvärva och förvalta privategendom efter uppkomna individuella behov. En sådan hållning leder till att ifrågasättandet om Nemcov har sin ideologiska hemvist inom liberalismen (se s.14) i egentlig mening måste besvaras nekande. Inte minst Nemcovs förebild Thatcher (Payne 2012:91) har helt motsatt uppfattning. Thatcher lägger det moraliska ansvaret uteslutande hos individen: ”*Choice is the essence of ethics; good and evil have meaning only as far as man is free to choose.*” Ett samhälle där staten övertar individens personliga ansvar leder för Thatcher till ekonomisk ofrihet.

Men Nemcovs (2007:75) resonemang begränsar sig inte till individen, utan omfattar även statsmaktens representanter. Nemcov anser därmed att oinskränkt ekonomisk frihet inte är omoralisk bara i förhållande till individens val - och handlingsfrihet, fördärvet den leder till kan även drabba makthavarna. Nemcov menar att det föreligger ett samband mellan frihet, demokrati och medborgarnas ekonomi. Ett tydligt tecken på att samtidens ryska medborgare inte lever i en demokrati, och följaktligen saknar politisk frihet (se s.2), anser han är att de saknar insyn i hur landets finanser sköts.⁸ Nemcov (2007:75, 117) menar att bristen på insyn, alltså avsaknaden av öppenhet eller offentlighetsprincipen, leder till att medborgarnas löner är lägre än de hade varit om de haft insyn i statens hantering av statsbudgeten. Han låter därmed förstå att medborgaren som saknar insyn i fördelningen av statens budget får sin ekonomiska frihet inskränkt i högre grad än vad Nemcov anser det tillbörligt för att skydda medborgaren från den ekonomiska frihetens fördärv. Nemcov tycks med andra ord mena att inte bara oinskränkt ekonomisk frihet, utan även ett underskott därav är av ondo, eftersom det kan leda till att medborgaren fördelas mindre pengar att förvalta fritt, än den har rätt till.

Nemcov (Ibid:117) tar samtidens höga oljepris som konkret exempel. Oljepriset ger upphov till att allt större summor kommer i omlopp, vilka frestar makthavarna att i det dolda göra personliga vinster på medborgarnas bekostnad. I ett samhälle där offentlighetsprincipen saknas, kan makthavarna därmed ge sig själva oinskränkt ekonomisk frihet, bortom medborgarnas vetskap, och omfördela medel till att täcka personliga privilegier, såsom semesterbostäder och privatplan. Men Nemcov (Ibid:75) friar inte medborgarna från ansvar för snedfördelningen av samhällets medel, utan ställer istället den för honom retoriska, men viktiga frågan: hur länge kommer medborgarna att vara villiga att betala dyrt för kärleken till en älskad president? (*Kak dolgo graždane soglasjatsja tak dopogo platit' za ljubov' k*

⁸ Här kan invändas att offentlighetsprincipen är typisk för framförallt Sveriges författning, men har kortare tradition i andra västerländska demokratier och inom EUs regelverk, och kan således inte betraktas som avgörande för om statsstyret är demokratiskt (jmf. t.ex. Diamandouros 2006).

prezidentu? Ritoričeskij no očen' važnyj vopros.) Nemcov antyder härmed att medborgarna av kärlek frivilligt avstår en del av lönen för att betala makthavarnas lyxliv.

Nemcov skulle omvänt kunna tolkas som att han menar att om medborgarna vore mindre tillgivna statsmakten, skulle de kunna fylla statsmaktens moraliska funktion gentemot makthavarna och ingripa mot makthavarnas fördärliga, oinskränkta ekonomiska frihet, som leder till att de förvaltar statsfinanserna för egen vinning. En sådan tolkning kan jämföras med ett liknande resonemang i *Provincial v Moskve*, där Nemcov (1999:176-177) i en återblick på sitt regeringsuppdrag att driva in skatteskulder, också uttrycker kritik mot höga statstjänstemäns fördärliga hantering av ”den faktiska och den överkliga budgeten”. Många makthavare, däribland president El'cin, levde efter en överklig budget i en överklig värld, påstår Nemcov, genom att de vägrade skära ned på sina utgifter i enlighet med landets faktiska budget i den verkliga världen. Nemcov hävdar att de skapade en tjuvaktig ekonomi, vilken tillät dem att åtnjuta gränslösa personliga privilegier, trots att staten led av ett omfattande budgetunderskott, det rådde inflation och medborgarna levde i fattigdom. Nemcovs beskrivning antyder med andra ord att det även 1999 uppstod ett underskott i medborgarnas ekonomiska frihet till följd av en snedfördelning av samhällets medel, i vilken medborgarna saknade insyn. Annorlunda uttryckt var även dåtidens fattigdom bland medborgarna ett resultat av låga löner, vilka berodde på makthavarnas oinskränkta ekonomiska frihet. Skillnaden mellan Nemcovs resonemang i *Ispoved' buntarja* och resonemanget i *Provincial v Moskve* är främst att Nemcov i sin återblick 1999 utelämnar kopplingen till medborgarnas ekonomisk frihet, samt även deras bristande insyn, och han har därför inte heller anledning att kommentera medborgarnas eventuella ansvar för makthavarnas fördärliga förvaltning av statsfinanserna.

3.2 Politisk frihet

Efter dumavalet i december 2003 gjordes en opinionsundersökning bland väljare som stöttade SPS partikandidater och statsvetaren Henry Hale (2016:74-79) tolkar undersökningen som det närmaste det går att komma en kartläggning av väljare som lockades av kandidaten Boris Nemcov personligen. 83 % av Nemcovs väljare visar sig vara för marknadsekonomiska reformer, till vilket i föreliggande uppsats räknas ekonomisk frihet, men bara 23 % av Nemcovs väljare är för införandet av västerländsk demokrati, vilket i föreliggande uppsats omfattar politisk frihet (se s.2). Det kan tilläggas att endast ett omätbart antal väljare angav att de i 2004 års presidentval skulle rösta på Nemcov, och att 71 % av SPS väljare i dumavalet slutligen röstade för Vladimir Putin 2004 (Hale:74, 87). I april år 2000 påstår Nemcov (Desai 2006:10) att många ryssar betraktar Putin som liberal. Om påståendet stämmer, förklarar det hur väljarna i Putin kunde finna ett politiskt alternativ till Nemcov.

3.2.1 *Provincial*

Guvernör Nemcov (1997:33) ifrågasätter att det skulle kunna kallas för en politisk reform när staten kungör att allting är fritt i samhället, och framhåller att man måste göra åtskillnad mellan frihet och hemlöshet. Påståendet kan tolkas som att Nemcov menar att den ofria medborgaren inte blir fri, när det ofria samhälle medborgaren lever i plötsligt blir helt fritt. Istället blir medborgaren hemlös. Övergången från det ofria samhället till det fria måste därför ske sakta och stegvis, och denna utveckling är, enligt Nemcov, i allmänhet inte möjlig utan statlig kontroll. Men om denna statligt kontrollerade utveckling leder till att staten omvandlas till en självtilräcklig maktapparat, vilket kan tolkas som att Nemcov menar att staten ingriper godtyckligt i egennyttigt syfte, så förslavar den människan (Ibid:42). Just slaveri är något det

ryska samhället lätt hemfaller till, menar Nemcov, och förespråkar liberalismen som det sunda botemedel det ryska samhället behöver i samtidens politiska utvecklingsfas, framför rådande (osunda) alternativa idéer, framförda av politiker med grandiosa föreställningar om ett ryskt imperium, att genomdriva statismen⁹. Mest effektivt vore om liberalismen uppnåddes med icke-liberala medel, menar Nemcov, och hänvisar till tsar Peter I (1672- 1725) och jordbruksreformatorn Pjotr Stolypins (1862-1911) reformer.

Nemcovs lösning på hur liberalismen bör införas i Ryssland är dock inte bara i sig icke-liberal, utan strider även mot folksuveränitetens princip, vilken är grundläggande för ett demokratiskt statskick (jmf. t.ex Hadenius 2009:10). Följden blir att Nemcov härigenom tar ställning för politisk ofrihet för att uppnå politisk frihet - målet helgar medlen, således.

En förklaring till Nemcovs lösning kan vara att han i sin liberala målsättning, vilken gynnar privat äganderätt, direkt söker politiskt stöd i en väljarkrets som består av rika medborgare och den nya medelklassen. Skulle denna tolkning stämma, kan Nemcov i sin målsättning, men inte sina medel, tyckas inspirerad av Hayeks liberalism, som, för att skydda individens frihet, tar avstånd från likabehandling och jämnare fördelning av samhällsresurser som syftar till jämlikhet i resultat. För bättre bemedlade grupper kan den demokratiska processen möjligen tyckas framstå som ett hinder för att snabbt uppnå en för dem mer ändamålsenlig och gynnsam ekonomisk frihet, till skillnad från de väljargrupper, vilka utgör de 40 % av befolkningen som i samtiden lever under fattigdomsgränsen (jmf. Politkovskaja 2007). Nemcov (Desai 2006:6) medger själv i april år 2000 att ryska affärsmän finansierade SPS framgångsrika kampanj i 1999 års dumaval. Även om Hale (2016:71) menar att den totala väljargruppen som tillhör medelklassen eller stöder marknadsreformer inte lockas mer av Nemcov än någon annan kandidat 2003, och att Putin tidigt anpassar sin politik för att vinna över majoriteten av dessa röster, skulle Nemcovs icke-liberala lösning på hur liberalismen bör

⁹ Anarkismens motsats. Förespråkar statlig kontroll av det politiska livet och näringslivet. Jmf. t.ex. Bakunin 1972:329.

införas till viss del kunna förklara hur 77 % av de väljare som faktiskt tilltalas av Nemcov, samtidigt kan vara motståndare till västerländsk demokrati.

Boris Nemcov (1997:46-47) bekänner sig dock till den demokratiska ståndpunkten att politiska partier inte ska få maktmonopol. Han är därutöver uttryckligen anhängare av liberalismens grundläggande frihetsprinciper privat äganderätt, pressfrihet, samt avskaffande av censuren. Samtidigt framhåller Nemcov att samtidens ryska samhälle ännu saknar känsla för medborgaransvar, vilket kännetecknar det s.k. medborgerliga samhället¹⁰, i vilket ingår yttrandefrihet, pressfrihet, politisk opposition och inflytelserika, statligt fristående organisationer, vilka bl.a. värnar medborgarens välfärd. Inte ens begreppet medborgare är ännu utvecklat i samtiden, menar Nemcov. En medborgare är ännu inte en beteckning för en fri individ i ett fritt land, i samtidens Ryssland, hävdar han. "Medborgare" har förblivit en halvironiskt tilltal, vars rötter han istället härleder till militär jargong.¹¹

Som framgått ska, enligt Nemcov, även det successiva genomförandet av politisk frihet, i likhet med ekonomisk frihet, ske under statlig kontroll. Nemcovs underliggande motiv för den ståndpunkten kan också betraktas som moraliskt: medan oinskränkt ekonomisk frihet leder till individens förslavning, leder oinskränkt politisk frihet till individens hemlöshet. Nemcov menar att det ankommer på staten att förhindra att marknads- och samhällsreformpolitiken får sådana fördärvliga konsekvenser, men staten får bara ingripa mot reformpolitiken i den utsträckning som den inte omvandlas till en egennyttig maktapparat. Nemcovs underliggande moraliska motiv, utifrån vilka Nemcov alltså ger staten rätt att beskära individens frihet, kan jämföras med liberalen J. S. Mills (1806-1873) (1989:17) princip, att det enda fall där staten med kontroll har rätt att blanda sig i individens angelägenheter är för att "förebygga oförrätt mot andra. Hans eget bästa, vare sig i fysiskt eller moraliskt avseende, är inte ett tillräckligt

¹⁰ Sannolikt avser Nemcov det från engelskan lånade uttrycket *civil society*, som betecknar icke-statliga instansers medborgerliga engagemang och välgörenhetsarbete.

¹¹ Nemcov (1997:47) exemplifierar med utropet: "*Graždanin, projdemte!*", "Passera, medborgare!", i fri översättning.

motiv.” För Nemcov däremot, är individens eget bästa, i moraliskt avseende, ett tillräckligt motiv.

Det kan därtill konstateras att Nemcovs ståndpunkt, dels att medborgaren, som ska åtnjuta den politiska frihet som Nemcov eftersträvar, inte existerar i samtiden, dels att den pågående politiska samhällsfasen antingen kan leda fram till statism eller till liberalism, sammantaget får till följd att han inte betraktar El'cins samtida Ryssland som en demokrati, i bemärkelsen fungerande demokratiskt statsskick (jmf. s.1). Men i april år 2000 motsäger Nemcov (Desai 2006:31) denna slutsats. Den ryska författningen från 1993, som tillkom under El'cins presidentperiod, angav ett demokratiskt statsskick, och i det ryska samhället rådde demokrati under El'cin, hävdar han då. Nemcov tillstår också att president Putin visserligen inte ändrat i 1993 års författning, vilken efter det att El'cin vid årsskiftet 1999 utnämnde honom till tillförordnad president alltså anger ett demokratiskt statsskick, men Putin har inskränkt demokratin, som Nemcov menar var rådande under El'cin, genom att manipulera den till att bli en styrd (*managed*) demokrati.

3.2.2 *Provincial v Moskva*

Bokens andra och tredje del saknar anknytningar till politisk frihet. Nämnas kan dock att i april år 2000 motsäger SPS-medlemmen Nemcov (Desai 2006:61) guvernör Nemcov (1999:94f), som i samband med mötet med president Clinton (se s.15f) bl.a även önskar sig amerikansk demokrati, vilken i föreliggande uppsats anses omfatta politisk frihet (se s.1f). År 2000 tar Nemcov avstånd från en amerikansk samhällsordning. "Vi måste leva enligt [1993 års ryska författning] maktfördelning i den federala hierarkin, [med] fri press och politisk konkurrens", hävdar SPS-ledamoten, och framhåller att Ryssland inte kan "kopiera det (liberala) amerikanska systemet (Desai 2006:61)." Uttalandet tycks ytterligare befästa

hypotesen att det sätt på vilket Nemcov formulerar sin frihetssyn präglas av hans politiska utgångsläge.

3.2.3 *Ispoved' buntarja*

Nemcov (2007:3) skriver i förordet att han inte är enig med Rysslands nya doktrin från 2006, kallad ”suverän demokrati”, vars statsskick begreppets upphovsman och sedermera Putins rådgivare, Vladislav Surkov (1964-), i korthet beskriver som en nytolkning av demokratibegreppet särskilt anpassad till rysk politisk tradition (Jin-Sook Ju 2010:2, Nemcov 2007:62). Särskilt tar Surkov avstånd från inslaget av frihet i den västerländska liberala demokratin (Jin-Sook Ju:2) och förordar istället politisk enhet genom centralisering av makten, idealismen som överordnat mål vid politiska motsättningar och s.k. personorienterade politiska institutioner (Ibid:3). Rysk demokrati ska därmed karaktäriseras av enhet, inte mångfald, vars kärna och garant utgörs av presidenten. Nemcov (2007:63) motsätter sig doktrinen, då demokrati inte kan vara suverän och förändrar man det demokratiska statsskicket med ett adjektiv kan det börja liknas vid diktatur, såsom Nordkoreas ”disciplinära demokrati”. Nemcov (Ibid.) förespråkar istället vad som kan liknas vid liberal demokrati, vilket föreliggande uppsats, som nämnts, tolkar som politisk frihet, när han framhåller att en framgångsrik och dynamisk samhällsutveckling kräver ett demokratiskt statsskick och en maktfördelning som garanterar öppenhet och kontroll av den regerande makten, oberoende domstolar, yttrandefrihet och ett flerpartisystem. Han (Ibid:3, 4) konstaterar att politisk frihet är omöjlig under samtidens styre, men i likhet med orsaken till bristen på ekonomisk frihet (se s.18f), lastar han inte statsmakten för bristen på politisk frihet, utan skyller på den ryske medborgaren (Nemcov 2007:15f). Denne förstår inte att uppskatta (politisk) frihet som ett värde i sig, eftersom denne inte betalat det höga pris för friheten, som ryssen gjorde i slutet av

1980-talet och i början av 1990-talet. Samtidens medborgare efterfrågar inte vad han inte förstår att uppskatta, tycks Nemcov mena.

I all sin kritik mot sittande president Putin verkar det med andra ord som att Nemcov anser att det är medborgarnas fel, inte Putins, att de saknar politisk frihet. Nemcov (Ibid:84) hävdar att en av samtidens viktigaste frågor för medborgarna är om de vill leva i en demokrati eller en diktatur. Den politiska frihetens vara avgörs således av medborgaren själv. Men den ryske medborgaren överlämnar, enligt Nemcov, av tradition folksuveräniteten, och därmed sin politiska frihet, i maktfullkomliga och korrupta händer. Av det skälet blir också vägen till politisk frihet längre i Ryssland, menar han (Ibid:87), än i Ukraina och Vitryssland. Boris El'cin, som bars fram till makten av demokratiska demonstrationer, är det enda undantag som Nemcov kan se, vilket motsäger hans antydningar, att statsmakten under El'cin var korrupt och att det då landet inte kunde anses råda demokrati i Ryssland (jmf. s.19 och 22).

Nemcov (2007:164) anser att medborgarna måste vara fria och att staten måste tillåta medborgarnas politiska frigörelse. Det ger dem möjlighet att förverkliga sig själva, menar han, i sann liberal anda. Men han (Ibid:72, 117) återkommer till att medborgarna själva ställer sig i vägen för sin politiska frihet, inte statsmakten. Även om tsar Alexander II:s (1818-1881) avskaffande av livegenskapen 1861 och demokratiska reformer visade att demokrati är förenligt med Ryssland, har slaveriet fått fäste i folksjälen efter medborgarnas förslavning genom historien (Ibid:72). Den ryske medborgaren är sin egen värsta fiende, eftersom denne till naturen är servil. Ryssen underkastar sig överhet oavsett rang, vilket kan tolkas som ett frivilligt fränsägande av den politiska friheten, men i den stund då överheten förlorar makten är ryssen den förste att ta avstånd från förloraren och dra nytta av förlusten.

Nemcov menar att ryska medborgare kan indelas i å ena sidan den majoritet, som utgör livegenskapens avkomma och besitter ett slags slaviditet, som driver dem att frivilligt försaka sin frihet för ledare som president Putin, och å andra sidan den minoritet, som fötts

fria, oberoende och stolta. Denna indelning kan möjligen förklara varför Nemcov gärna intar ett överindividuellt perspektiv, eftersom indelningen präglas av grundsynen att endast en minoritet av den ryska befolkningen består av fria individer. Resonemanget leder till slutsatsen, att Nemcov ännu 2007 anser att den ryske medborgare som ska åtnjuta politisk frihet till största delen inte existerar, samt att han i samtidens ryska samhälle inte kan urskilja liberalismens viktigaste samhällsenhet. Detta ger ytterligare anledning att ifrågasätta beteckningen av Nemcov som liberal.

Presidentkandidaten Nemcov är således mer kategorisk och hårdför än tidigare, och låter förstå att oaktat om samhället verkligen blir fritt, och inte bara till författningstexten, föds endast en minoritet av befolkningen med förutsättningen att bli fria eller betrakta sig själva som fria medborgare, och i så måtto förmögna skapa en demokratisk samhällsordning. Mot bakgrund av detta synsätt väcks frågan om presidentkandidaten egentligen önskar överta ledarskapet för ett land där demokrati inte kan bli mer än ett ramverk på grund av att röstmajoritetens nedärvda slaviditet hindrar förverkligandet av deras egen frihet som individer och genomförandet av politisk frihet i samhället.

Nemcov (Ibid:72) klargör att det inte är Putins regim som utgör det största hotet mot samhället, utan traditionen med tsarimperium; medborgarna är invanda att underkasta sig en vilja som missgynnar dem. Nemcovs (Ibid:81) krassa svar till medborgaren som i efterhand beklagar att statsmakten förnekar denne politisk frihet är att medborgaren själv bär skulden till sin ofrihet, genom att frivilligt, tigande, ha överlämnat den till makthavarna. Putinregimen är ett historiskt misstag, som medborgarna har begått. Innerst inne vill medborgarna visserligen vara fria och oberoende, medger Nemcov, men de ser i Putin en väg att återskapa ett svunnet imperium, vilket fått till resultat att Putin, likt forna tsarer, kunnat få medborgarna ner på knä. I egentlig mening är det alltså slaviditeten, inte Putin, som får dem på fall, tycks det. Det

har framhållits att det bland ryska politiker kan finnas ett väljarförakt (Sävborg 2000:79) och Nemcov tycks härigenom ge uttryck för det.

Nemcov för i slutet av självbiografen ett resonemang kring manlig polygami, vilket kan ses som en parallell till hans föreställning om medborgarens förhållande till statsmakten. Nemcov (2007:177) anser att män, med vissa undantag, till naturen är polygama och att polygami för mannen är ett slags frihetlig självbekräftelse: att vara polygam bekräftar för mannen att han är fri och oberoende. Detta slags manliga frihet är för Nemcov så viktig, att han anser den ett grundläggande värde i livet, som mannen dock måste betala ett pris för. Till skillnad från medborgaren i gemen, som han menar betalar dyrt för att frivilligt låta statsmakten inskränka dennes politiska frihet, betalar mannen alltså dyrt för att oinskränkt behålla friheten att vara polygam. Polygami ingår i frihetsbegreppet i Nemcovs lyckoformel, "frihet, hälsa och materiellt välstånd", men Nemcov utesluter medvetet familjen, trots att familjen är en gemenskap inom den, ur liberalt perspektiv, okränkbara privata sfären. Nemcov hävdar själv att familjen inskränker den naturgivna manliga friheten att vara polygam. I förlängningen medför Nemcovs resonemang att han gör skillnad på den ofrie manlige majoritetsmedborgarens förhållande till statsmakten och hans förhållande till den egna familjen. Medborgarens förhållande till statsmakten präglas av undergiven kärlek och altruism, och statsmakten inskränkning av hans frihet uppfattas som positiv, en kärleksfull uppföring. Medborgarens förhållande till den egna familjen har däremot en negativ laddning, då familjegemenskapen uppfattas vilja beröva honom friheten att vara polygam och påtvingar honom ett pris för ett grundläggande värde i livet. Utifrån denna tolkning tycks den ofrie manlige medborgaren värna mer om staten än sig själv, medan han i egenskap av familjeman värnar mer om sig själv än om familjen.

Nemcov (Ibid:204) betraktar sig själv som en fri och oberoende människa och hans natur intygas i efterordet av vännen journalisten Pavel Šeremet (Ibid:221), som skriver att Nemcov

lider av en "genetisk rädsla" för att förlora friheten. Nemcovs syn på den polygame mannen tycks bekräfta Šeremets omdöme.

3.3 Yttrandefrihet

Nemcovs försvar av yttrandefriheten kan sammanfattas med att statsmakten inte får undertrycka några åsikter, eftersom den då undertrycker sanningen.

3.3.1 Provincial

Under deras möte 1996 berättar president Clinton för guvernör Nemcov (1997:63) att han anser tre frågor som särskilt viktiga: medborgarens frihet, i synnerhet yttrandefrihet, allmänna val och rätten till privat ägande. Boris Nemcov kommenterar att han delar Clintons övertygelse. Han tillägger även att om man skulle ställa frågan till Clinton, om han anser att man bör kämpa för avskaffandet av allmänna val, när man kan förutse att folket kommer att låta en fascistisk ledare vinna valet, så skulle Clinton svara nej. Han skulle anse att allmänna val alltid är bättre, eftersom allmänna val speglar folkets vilja. Nemcov kommenterar denna hållning, som han antar att Clinton intar, med att han av hela sitt hjärta är övertygad om att amerikansk demokrati (se s.2), ekonomisk frihet och social kapitalism är något som hela världen behöver.

Denna hjärtliga önskan motsäger dock Nemcov (se s.20) i ett annat kapitel i *Provincial*, där han uttrycker att liberalism helst ska införas med stegvisa statligt styrda, icke-liberala medel i Ryssland. Detta synsätt strider inte endast mot en liberal övertygelse i allmänhet, utan en tro på amerikansk demokrati i synnerhet, som genom författningens rättighetsförklaring och oavhängighetsförklaring präglas av liberalismens idétradition. Nemcovs lösning på införandet

av liberalism i Ryssland är därtill per definition icke-demokratisk, då individens yttrandefrihet inte bara är central inom liberalismen, utan en förutsättning för demokrati. Oaktat detta kan Nemcov svårligen önska sig amerikansk demokrati för Rysslands räkning, när han, som framkommit i föreliggande uppsats, i sina tre självbiografier genomgående ifrågasätter den ryske majoritetsmedborgarens existens. Mot bakgrund av detta ifrågasättande, och med tanke på den väljarkrets Nemcov tycks rikta sig till (se s.21), försvagas trovärdigheten även i Nemcovs stöd för Clintons uppfattning att medborgarens frihet, i synnerhet yttrandefrihet, är särskilt viktiga samhällsfrågor. Icke-liberala medel innebär att förbise medborgarens frihet, och i hög grad dennes yttrandefrihet.

Därutöver kan det tilläggas att Nemcov inte tycks beakta det låga valdeltagandet i amerikanska val. Innevarande presidentvalår 1996 låg exempelvis valdeltagandet under 50 % (Hallenberg:66-67). En viktig anledning till den amerikanska folkmajoritetens låga intresse att delta i allmänna val är, enligt Hallenberg, att den är villig att överlåta politiken till politikerna, så länge som deras beslut inte inkräktar på den privata sfären. Denna inställning utgår från ett liberalt individuellt perspektiv, vilket, som framgått, kontrasterar mot Nemcovs ofta överindividuella och moraliserande perspektiv gentemot individen. Det är svårt att se hur Nemcovs föreställning om individens frihet inte ska inkräkta på individens privata sfär, inom vilkens gränser den amerikanske medborgaren strävar efter att värna sin val-, handlings- och yttrandefrihet.

Nemcovs (1997:64) stöd för Clintons tre frågor tycks visserligen återkomma i stödet för affärsmannen George Soros övertygelse, att samhällsutveckling bara är möjlig där det råder grundläggande yttrandefrihet. Även presidentkandidat Nemcov ger i *Ispoved' buntarja* (2007:67) uttryck för en liknande övertygelse. Men Nemcov, som både i sitt politiska uppdrag som guvernör och genom självbiografen *Provincial* gör sig känd för att rikta kritik mot makthavarna i Kreml (se s.7), verkar inte ha individens yttrandefrihet för ögonen, utan den

politiska oppositionens. En stark statsmakt räds inte opposition, framhåller guvernör Nemcov (1997:34). Den har förmåga att behålla värdigheten och tappar inte fattningen, när den utsätts för öppen kritik. En svag statsmakt, däremot, upprätthåller censur och liktänkande; den är korrumpad och låter sig köpas för pengar.

3.3.2 *Provincial v Moskve*

Den före detta riksdagsledamoten (Nemcov 1999:235) menar att demokrati finns där det finns pressfrihet, allmänna val och politisk opposition. Yttrandefrihet förutsätter ett urval av TV-kanaler med olika ägare, eftersom olika åsikter då kommer till tals (Ibid:301f).

Nemcov (Ibid:184) vet av egen erfarenhet att korruption är ett problem i landet, men till skillnad från vad den enskilde medborgarens föreställer sig, tror han att korruptionen är mer utbredd bland befattningshavare på mellannivå, än bland makthavarna på högsta nivå. Motmedlet mot korruption är, menar han, pressfrihet, eftersom statstjänstemännen då fruktar att man öppet skriver om dem som mutkolvar. Därutöver krävs allmänna val, vars kampanjer kan bidra till att allt slags hemlighetsmakeri bland befattningshavare avslöjas före medborgarna går till valurnorna. Slutligen måste statstjänstemän ges normal lön, med vilket Nemcov sannolikt avser marknadsenlig lön jämförbar med vanliga medborgares, för att inte betraktas som tjuvar (Ibid:185).

3.3.3 *Ispoved' buntarja*

Presidentkandidaten (Nemcov 2007:20, 60) hävdar att president Boris El'cin var först med tanken att yttrandefrihet är bättre än censur, medan president Vladimir Putin gjorde sig av med oppositionen och pressfriheten, och således yttrandefriheten. Nemcov (Ibid:69-70) anger

att han nu verkar som oppositionspolitiker, för att han värdesätter sin personliga frihet och frihet i allmänhet. Han angriper president Putin för att denne vill beröva Nemcov hans (yttrande)frihet, bl.a. genom att Putin inte tillåter att TV upplyser Nemcov med sann information, eller att Nemcov fritt kan uttrycka sina åsikter, kritisera presidenten eller hans krets. Nemcov (Ibid:147-148) bekänner¹² att han under sin tid i El'cins regering själv var en av de makthavare som åtnjöt privilegier (se s.19), vilket i praktiken innebar ett lyxliv på medborgarnas bekostnad. Däremot avhöll han sig från att ta mutor av rädsla för exponering, som då var möjlig tack vare att Ryssland hade pressfrihet och gav olikartade politiska intressen tillåtelse att dagligen fritt uttrycka olika åsikter.

Regeringsledamoten Nemcov avhöll sig med andra ord från att ytterligare inskränka medborgarnas ekonomiska frihet tack vare att det i samhället då fanns yttrandefrihet. Men han uppger inga moraliska betänkligheter över de fattiga medborgarnas välfärd. Denna hållning kan jämföras med tolkningen ovan, att medborgarnas tillgivenhet till makthavarna främjade deras demoraliserade lyxliv. Jämförelsen kan möjligen förklara varför Nemcov inte uttrycker någon skuld gentemot medborgarna, eftersom skulden för hans beteende, ur hans synvinkel, inte vilar hos honom. Den förklaringen strider i så fall uppenbart mot Thatchers (se s.17) krav på individens moraliska ansvar.

Nemcovs ståndpunkt om pressfrihetens betydelse, tycks innebära att yttrandefriheten under hans regeringstid fyllde den moraliska kontrollfunktion, som de undergivna medborgarna inte var förmögna. Det var med andra ord yttrandefriheten i media, som inskränkte Nemcovs ekonomiska frihet till en mer tillbörlig nivå. Medias yttrandefrihet gynnade på så sätt även medborgarna, men, utifrån Nemcovs resonemang, tycks yttrandefriheten i egenskap av individens fria tillgång till det fria ordet, däremot inte ha tillkommit medborgarna direkt. Likt i *Provincial*, verkar yttrandefrihet således vara mindre en fråga huruvida individen har

¹² Jmf. fotnot 7.

tillgång till det fria ordet eller inte, för presidentkandidaten, och mer en fråga om media och oppositionen uppstår pressfrihet och politisk åsiktsfrihet.

4. Slutsatser och diskussion

Avseende den första forskningsfrågan, vilken innebörd Boris Nemcov ger ekonomisk frihet, politisk frihet och yttrandefrihet i de tre självbiografierna *Provincial*, *Provincial v Moskve* och *Ispoved' buntarja*, har analysen kommit fram till att innebörden inte är förenlig varken med klassisk liberalism eller nyliberalism. Inte heller påminner Nemcovs frihetssyn om den hos en amerikansk liberal. Detta föranleder ett ifrågasättande av om den innebörd han faktiskt ger de tre frihetskategorierna alls kan anses vila på västerländsk demokratisk idétradition.

Nemcovs frihetssyn uppvisar genomgående en strävan efter statlig kontroll av individens frigörelse, statlig begränsning av individens val- och handlingsfrihet och antyder ett förbigående av den demokratiska processen. Hans motiv bedöms i uppsatsen vila på moralisk grund, men han uttrycker även en avgörande misstro mot folkmajoritetens förmåga att uppfylla rollen som fria, demokratiska medborgare. För Nemcov är majoritetsmedborgaren född ofri och begreppet "medborgare" innehållslöst. Majoritetsmedborgaren är en enhet som både av nödvändighet behöver och av frivillig underkastelse vill få sin individuella frihet inskränkt. Innebörden Boris Nemcov ger de tre individens friheter kan av den anledningen sammantaget likställas med ofrihet.

I svaret på den andra forskningsfrågan, om Boris Nemcov ger uttryck för en konsekvent frihetssyn, är det värt att samtidigt beakta uppsatsens hypotes, att det sätt på vilket Nemcov formulerar sin frihetssyn präglas av hans politiska utgångsläge. Vid en första anblick ger Nemcov inte uttryck för en konsekvent frihetssyn mellan åren 1996 och 2007, utan den verkar förändras och förändringen verkar leda till motsägelser. Men hans sätt att formulera sig tycks

inte peka på att han tar avstånd från en ursprunglig fördjupad övertygelse, utan det skiftande uttrycket följer ett föränderligt politiskt utgångsläge. Möjligheten att anta nya politiska befattningar tycks förskjuta guvernörens ideologiskt oklara mittenposition ut mot SPS-medlemmens högerkant, för att sedan åter anpassa den enande partiledareaspirantens uttryck i enlighet med en politisk mitt, och slutligen påverka den erfarna presidentkandidaten till mer kompromisslösa formuleringar. Samtidigt ger Nemcov i sina tre självbiografier uttryck för en grundläggande innebörd av individens ekonomiska frihet, politiska frihet och yttrandefrihet, som inte utvecklas i någon märkbar riktning. Denna är i stor utsträckning förankrad i Nemcovs misstro mot folkmajoritetens förmåga att uppfylla rollen som fria, demokratiska medborgare. Uppsatsens analys ger vid handen att de motsägelser som framkommer mellan 1996 och 2007 mindre speglar en föränderlig syn på individens frihet, och mer ett pragmatiskt tänkande hos en driven politiker, som i grunden möjligen saknar en djupare ideologisk övertygelse. Svaret på den andra forskningsfrågan blir av den anledningen därför att Boris Nemcov ger uttryck för en konsekvent frihetssyn.

Nemcovs benägenhet att utgå från ett överindividuellt perspektiv tycks avspegla en svårighet att identifiera individen, den för liberalismens anhängare viktigaste enheten i samhället. Vad Nemcov ser är en ofri folkmajoritet. Medborgaren som beklagar sig inför Nemcov att den i demokratiska val överlämnat sin politiska frihet i odemokratiska händer tydliggör också att Nemcov inte själv identifierar sig med folkmajoriteten. Han uppfattar sig istället som en del av den fria, oberoende och stolta minoriteten. Denna utgör ett slags överhet, bestående av de få urskiljbara individerna, som i allmänna val besitter förutsättningar att göra valet att värna sin politiska frihet gentemot statsmakten. Men som polygam man, däremot, måste Nemcov förlika sig med att tillhöra en majoritet, som saknar möjlighet att välja bort konventionens ofrihet, påtvingad av familjegemenskapen. Eftersom den polygame mannen Nemcov inte identifierar sig med den ofrie, servile majoritetsmedborgaren, kan Nemcov i sitt eget

förhållande till familjen inte överta majoritetsmedborgarens kärleksfullt uppoffrande hållning till staten. Inte heller kan han överta den fria minoritetsmedborgaren Nemcovs privilegium i allmänna val, och välja bort konventionens ofrihet. Familjen och dess konvention har ofrihet som sin innebörd. Som familjeman berövas Nemcov sin frihet att vara polygam. För att kunna ge utlopp för friheten avkräver familjen ett pris av Nemcov. Familjen kan därför inte ingå i hans formel för lycka, medan majoritetsmedborgaren, däremot, får anses uppleva ett slags lycka i sin kärleksfulla uppoffring gentemot staten. Majoritetsmedborgaren har heller ingenting att förlora, då denne frivilligt uppoffrar sin frihet. Men Nemcov värnar sin frihet. Drivkraften i hans politikerkarriär är att motverka att han förlorar sin frihet. Då både den fria minoritetsmedborgaren Nemcovs och den polygame mannen Nemcovs frihet är naturgiven och medfödd, är denna hans rädsla för att förlora friheten "genetisk". Slutsatsen blir att Nemcovs innebörd av individens frihet skiljer sig för hans personliga vidkommande. Skillnaden i förutsättningar mellan Nemcov och majoritetsmedborgaren medför att Nemcov hyser tilltro till sig själv och misstro mot majoritetsmedborgaren. Det ger anledning att tro att Nemcovs innebörd av de tre individens friheter för egen del, kan likställas med frihet, till skillnad från innebörden han ger friheterna för majoritetsmedborgarens del, vilken, som framgått, kan likställas med ofrihet.

För Nemcov utgör den ofria folkmajoriteten ett hinder för den fria minoritetens genomförande av ett fritt samhälle med fria individer, eftersom folkmajoriteten inte hanterar annat än att rösta fram odemokratiska ledare, som missgynnar landet och folket självt. Efter år 2006 ställs detta dilemma på sin spets. Då inför president Putin doktrinen suverän demokrati, vilken Nemcov menar påminner om diktatur. Men när Nemcov hävdar att tsarimperiets förslavning av folksjälén är ett större hot mot Ryssland än Putins styre, kan det tolkas som att Nemcov anser det vara ännu värre, när en förslavad folkmajoritet röstar för vad som ytterst leder till suverän demokrati, än när en sittande president egenmäktigt inför suverän demokrati.

Det framstår sammantaget som om Boris Nemcov menar att folksuveränitetens princip är en belastning i Ryssland. Även om Nemcov skulle ge individens tre friheter innebörden av oinskränkt frihet för alla medborgare, förblir, enligt hans synsätt, förverkligandet av den fria individen i ett fritt ryskt samhälle en utopi. Och så länge folkmajoriteten föds ofri och saknar förmåga att skapa ett fritt, demokratiskt samhälle, verkar folksuveränitetens princip hindrande för att Nemcov ska kunna betrakta de tre individens friheter, som något annat än ofrihet för folkmajoriteten.

Frågor för framtida forskning skulle kunna beröra med vilken ambition Nemcov gav upp sin civila karriär och gav sig in i politiken, vad som drev honom att gå från att vara lokalpolitiker till presidentkandidat och varför han efter 2008 valde att förbli aktiv politiker i nya roller.

Litteraturförteckning

Primärlitteratur

Nemcov, Boris (2007). *Ispoved' buntarja. Politika bez bl**stva*. Moscow: Partizan.
Tillgänglig på <http://Nemcov.ru/file/0005/0881/index.pdf>. Läst 29 juni 2016.

Nemcov, Boris Efimovič (1999). *Provincial v Moskve*. Moskva: VAGRIUS.

Nemcov, Boris Efimovič (1997). *Provincial*. Moskva: VAGRIUS.

Sekundärlitteratur

Bakunin, Michail Aleksandrovič (1972). *Bakunin on anarchy: selected works by the activist-founder of world anarchism*. New York: Vintage Books

Berezin, Vladimir (1999). *Obraz emocional'noj politiki. Nezavisimaja gazeta* 16 december 1999. Tillgänglig på http://www.ng.ru/ng_exlibris/1999-12-16/4_image.html. Läst 25 juni 2016.

Bernhagen, Patrick (2009). *Measuring Democracy and Democratization*. In: Haerpfer, Christian W. (red.), *Democratization*, Oxford University Press, Oxford, s. 24-40.

Blomgren, Anna-Maria (1997). *Nyliberal politisk filosofi: en kritisk analys av Milton Friedman, Robert Nozick och F.A. Hayek*. Diss. Göteborg : Univ.

Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Desai, Padma (2005). Russian Retrospectives on Reforms from Yeltsin to Putin. *Journal of Economic Perspectives*, 19(1): 87-106.

Tillgänglig på <http://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/0895330053147903>. Läst 13 augusti 2016.

Desai, Padma (2006). *Conversations on Russia: reform from Yeltsin to Putin*. Oxford; New York: Oxford University Press, s.2-75.

Diamandouros, Nikiforos P. (2006). *Transparency, Accountability, and Democracy in the EU*. Lecture by the European Ombudsman, Professor P. Nikiforos Diamandouros, at the School of Advanced International Studies of the Johns Hopkins University, Bologna, Italy, 17 October 2006. Tillgänglig på <http://www.ombudsman.europa.eu/speeches/en/2006-10-17b.htm>. Läst 15 juli 2016.

Gordon, Michael R. (1997). Market reformer from provinces try his hand on the Kremlin. *The New York Times* 2 april 1997.

Tillgänglig på <http://www.nytimes.com/1997/04/02/world/market-reformer-from-provinces-to-try-his-hand-in-the-kremlin.html?pagewanted=all>. Läst 2 juli 2016.

Gordon, Michael R. (1999). Russian Jews Turning Edgy as the Country's Chaos Creates an Ugly Mood. *The New York Times* 9 mars 1999. Tillgänglig på

<http://www.nytimes.com/1999/03/09/world/russian-jews-turning-edgy-as-the-country-s-chaos-creates-an-ugly-mood.html?pagewanted=all>. Läst 26 juni 2016.

Hadenius, Axel (2006). *Demokrati: en jämförande analys*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber.

Haerpfer, Christian W. (2009), *Democratization*, Oxford University Press, Oxford.

Hale, Henry. E. (2016). The Nemtsov Vote: Public Opinion and Pro-Western Liberalism's Decline in Russia. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*. 24 (1), s. 69-87.

Hallenberg, Jan (2009). *Så styrs USA*. 1. uppl. Stockholm: SNS förlag.

Jin-Sook Ju (2010). Institutionelle Reform und Demokratiediskurs in Russland. *Russland-Analysen* 3 december 2010, nr. 211. Tillgänglig på <http://www.laenderanalysen.de/russland/pdf/Russlandanalysen211.pdf>. Läst 27 juni 2016. S. 2-4.

Jonson, Lena (1999). Sista dansen för Jeltsin : ingen kronprins klar när presidenten lämnar scenen. *Samhällsmagasinet Epok*. 1999():4, s. 6-7.

KB (Kungliga Biblioteket) (2016).

Kyrilliska alfabetet vetenskaplig translitterering, ISO. Tillgänglig på http://www.kb.se/dokument/bibliotek/katalogisering/translitteration_0900806.pdf.

Läst 25 juni 2016.

Kotkin, Stephen (2000). Putin and other parasites. *New Republic*. 222 (23), s. 27-34.

Lermontovska encyklopedin. Tillgänglig på <http://dic.academic.ru/dic.nsf/lermontov/533>. Läst 11 augusti 2016.

Mill, John Stuart (1989). *Om friheten*. Stockholm: Natur och Kultur.

Miller, Eugene F. (2010). *Hayek's The Constitution of liberty: an account of its argument*. London: Institute of Economic Affairs.

Mommen, Andre (2016). Boris Nemtsov, 1959-2015 - The Rise and Fall of a Provincial Democrat. *Demokratizatsiya: the Journal of Post-soviet Democratization*. 24 (1), s. 5-28.

Narinskaja, Anna (2007). Iz pervych brjuk. *Kommersant* 10 september 2007. Tillgänglig på <http://kommersant.ru/doc/802366?themeid=960>. Läst 25 juni 2016.

NE Nationalencyklopedin (2014). Demokrati. *NE Nationalencyklopedin*. Band 38, 2013, s. 1-9. Tillgänglig på <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/demokrati>. Läst 13 juli 2016.

Nemcov, Boris (2016). Personal'nyj sajt. Biografija. Tillgänglig på <http://nemtsov.ru/bio/>. Läst 25 juni 2016.

Nycander, Svante (2009). *Liberalismens idéhistoria: frihet och modernitet*. 1. uppl. Stockholm: SNS förlag.

Payne, Christopher (2012). *The Consumer, Credit and Neoliberalism: Governing the modern Economy*. eBook collection (EBSCOhost). Routledge.

Politkovskaja, Anna (2007). A Russian Diary. 8 December 2003. *The New York Times* 1 juli 2007. Tillgänglig på http://www.nytimes.com/2007/07/01/books/chapters/0701-1st-poli.html?_r=1.

Läst 2 juli 2016.

Rosbalt (2007). Nemcov v Krasnodare: "Ispoved' buntarja" prodaetsja lučše "Garri Pottera". *Rosbalt* 29 oktober 2007. Tillgänglig på <http://www.rosbalt.ru/russia/2007/10/29/426582.html>. Läst 25 juni 2016.

Savel'ev, Vladimir (2007). Vindsärfingom po bjurokratizmu! *Literaturnaja gazeta* 26 september 2007. Tillgänglig på <http://lgz.ru/article/N38-39—6139---2007-09-26-/Vinds%D1%91rfingom%0D%0Apo-byurokratizmu!1605/>. Läst 25 juni 2016.

Savina, Ekaterina (2007). Personažnoe delo. Sergej Dorenko podal v cud na Borisa Nemcova za "Ispoved' buntarja". *Kommersant* 30 oktober 2007. Tillgänglig på <http://www.kommersant.ru/doc/820318>. Läst 25 juni 2016.

Šekl', Tamara (2007). Ne pro éto. Boris Nemcov napisal knigy. *Possijskaja gazeta* 21 augusti 2007. Tillgänglig på <https://rg.ru/2007/08/21/nemtsov.html>. Läst 25 juni 2016.

Shargorodski, Sergei (1997). Nemtsov Tells His Story in 'The Provincial Man'. *The Moscow Times* 10 april 1997. Tillgänglig på <http://www.themoscowtimes.com/news/article/from-the-archive-nemtsov-tells-his-story-in-the-provincial-man/516717.html>. Läst 25 juni 2016.

Sljapentoch, Vladimir (1998). "Old", "New" and "Post" liberal attitudes toward the West: from love to hate. *Communist and post-communist studies*. 1998 3 (31), s. 199-216.

Stanley, Alessandra (1997). A Kremlin Telltale Expose From the Provinces. *The New York Times* 8 april 1997. Tillgänglig på <http://www.nytimes.com/1997/04/08/world/a-kremlin-telltale-expose-from-the-provinces.html?pagewanted=all>. Läst 25 juni 2016.

Sävborg, Ebba (2000). *Ryssland under Jeltsin*. Stockholm: Utrikespolitiska institutet.

White, David (2005). Going their own way: The Yabloko Party's opposition to unification. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, vol. 21 (4), s.462-486.

Stockholms universitet/Stockholm University
SE-106 91 Stockholm
Telefon/Phone: 08 – 16 20 00
www.su.se



**Stockholms
universitet**